

Н. М. Климович

Чорнобильська трагедія у кінодокументах ЦДКФФА України

Минає 25-та річниця від події, що розділила епоху використання атомної енергії на “до” і “після”. Аварія на Чорнобильській атомній електростанції (далі – ЧАЕС) стала найбільшою катастрофою за всю попередню історію ядерної енергетики. Крім екологічних перетворень, аварія призвела до значних економічних, суспільно-політичних та морально-психологічних змін, проте політична заангажованість теми і на сучасному етапі розвитку історичної науки ускладнює її висвітлення. Вивчення широкого кола джерел, включення до наукового обігу аудіовізуальних документів сприятиме глибшому, різноаспектному науковому розкриттю теми аварії на ЧАЕС та боротьби з її наслідками, дозволить на основі унікального фактичного матеріалу виявити особливості поведінки та життя населення в екстремальних умовах.

Одним із найбільш інформаційно насичених архівних джерел є кінодокументи. У Центральному державному кінофотофоноархіві України ім. Г. С. Пшеничного (далі – ЦДКФФА України) зберігається більше 100 кінодокументів, які висвітлюють чорнобильську проблематику. Серед них – кінофільми, кіножурнали, окремі телесюжети.

Тема спорудження станції, зведення житлових кварталів майбутнього міста енергетиків розкрита у фільмах “Будівництво Чорнобильської атомної електростанції”¹ (1972 р.), “Чернобыльская атомная”² (1973 р.), “Утро атомограда”³ (1974 р.) тощо, низці кіносюжетів⁴. У них показано загальний вигляд будівництва, засідання штабу будівельників, відвідання електростанції делегацією Ради Економічної Взаємодопомоги, виступи міністра енергетики УРСР П. Непорожного, начальника будівництва В. Кизима, головного архітектора міста Г. Олешка та ін.

У перші ж тижні після трагедії, в умовах радіаційного забруднення, розпочали свою роботу фотографи та кінооператори. У епіцентрі біди

працювало дві кіногрупи В. Шевченка та Р. Сергієнка. Тисячі метрів кіноплівки зафіксували роботу ліквідаторів і лягли в основу фільмів “Біль і мужність Чорнобиля”⁵, “Чернобыль. Хроника трудных недель”⁶, випусків кіножурналів “Радянська Україна”, “Україна сьогодні”, “Жорна”⁷ тощо⁸.

Аналізуючи цей джерельний масив, варто зупинитись на знаковій кінострічці “Чернобыль. Хроника трудных недель”. Рішенням експертної комісії архіву фільм було віднесено до унікальних. Документ цінний з огляду на час та умови створення. Особливо значущою є інформація, яка висвітлює початок робіт з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Фактично, це був один із перших фільмів, які були створені на основі матеріалів відзнятих у зоні ліквідації аварії. 14 травня 1986 р. знімальна група режисера “Укркінохроніки” В. Шевченка, у складі якої були В. Крипченко, В. Таранченко, В. Башкатов, О. Корольов, П. Сорока, В. Максименко, виїхала до місця аварії. Члени групи провели сто днів у зоні аварії і знімали у найнебезпечніших ділянках. В. Шевченко здійснив зйомку 4-го реактора з вертольоту. На засвічені радіацією кадри він наклав удари лічильника Гейгера у якості звукового оформлення. Цей режисерський прийом надзвичайно посилює емоційну напругу під час перегляду кадрів кінохроніки. До кінофільму увійшли кадри засідання урядової комісії, будівництва укриття над 4-м енергоблоком, евакуації населення, дезінфекції забрудненої території, роботи медиків. Відзняті виступи М. Горбачова, В. Легасова, Є. Веліхова, І. Силаєва, Г. Бредова. Створений українськими кіномитцями фільм одержав призи 9 міжнародних кінофестивалів.

Пізніше, на основі відзнятої у 1986 р. кінохроніки, були створені такі фільми, як “Мік-ро-фон”, “Радиация. Линия защиты”, “Радиационный щит Киева”, “Пункт специальной обработки”, “Зона”, “Гірка правда Чорнобиля”, “Чорнобыль. Тризна”, “Чернобыль, азбука выживания”⁹ та ін.

Надзвичайно цінна інформація зосереджена у низці кінодокументів, що містять оперативну зйомку 4-го енергоблоку після вибуху, висвітлюють

роботу ліквідаторів, дозиметристів, працівників патрульно-постової служби, медиків та ін¹⁰.

Кінодокументи фіксують життя переселенців із уражених радіацією територій¹¹. Так, один із критичних сюжетів тележурналу інформує про надзвичайну ситуацію, в якій опинились переселенці, будинки для яких було зведено із матеріалів, що мають високий фон радіаційного випромінювання¹².

Відклялися тут і документи, що розкривають тему самоселів, жителів 30-ти кілометрової зони, які повернулися або так і не були вчасно відселені¹³. Суттєво доповнюють основний зміст документів кінокадри, що зафіксували вигляд покинутого міста Прип'яті, сіл Розсоха, Оташів та Красне Чорнобильського району Київської області, відстійники забрудненої радіацією техніки. Візнято заходи по вшануванню пам'яті ліквідаторів та жертв катастрофи¹⁴. Окремо можна виділити низку кінодокументів, що містять інформацію про проведення таких заходів, як Міжнародний велопробіг миру (1986 р.) містами Київ — Варшава — Берлін — Прага, святкування 1-го Травня 1986 р. у м. Києві¹⁵.

Зазначені документи репрезентують лише частину із накопиченого джерельного масиву. Звернувшись до ЦДКФФА України, дослідники матимуть можливість ознайомитись із усіма кінодокументами, що висвітлюють чорнобильську проблематику.

---

¹ ЦДКФФА України, кінодокумент, од. обл. 5028.

² Там само, кінодокумент, од. обл. 5772.

³ Там само, кінодокумент, од. обл. 6478.

⁴ Там само, кінодокументи, од. обл. 5611, 5303, 5660, 5384 та ін.

⁵ Там само, кінодокумент, од. обл. 10091.

⁶ Там само, кінодокумент, од. обл. 10708.

⁷ Там само, кінодокументи, од. обл. 9473, 10584, 10272 та ін.

⁸ Там само, кінодокументи, од. обл. 12003, 11702, 11471, 11707 та ін.

⁹ Там само, кінодокументи, од. обл. 10683, 11266, 1128, 10226, 10939, 11925, 12182 та ін.

¹⁰ Там само, кінодокументи, од. обл. 11597, 12182, 11358, 12275, 12377, 12016, 11601, 11971, 12133 та ін.

¹¹ Там само, кінодокументи, од. обл. 10977, 11009.

¹² Там само кінодокумент, од. обл. 10591.

¹³ Там само кінодокумент, од. обл. 11119, 11545, 11014, 11484.

¹⁴ Там само, кінодокументи, од. обл. 12160, 12154, 11178, 11634, 11214, 12466, 11959, 11745, 11408, 11087, 10527 та ін.

¹⁵ Там само, кінодокументи, од. обл. 10420, 10599 та ін.

**Перелік кадрів з унікального кінодокумента
“Чернобыль. Хроника трудных недель”**

4-й енергоблок ЧАЕС після аварії.
Прип'ять Чорнобильського р-ну Київської обл., 1986 р.
З фондів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 10708

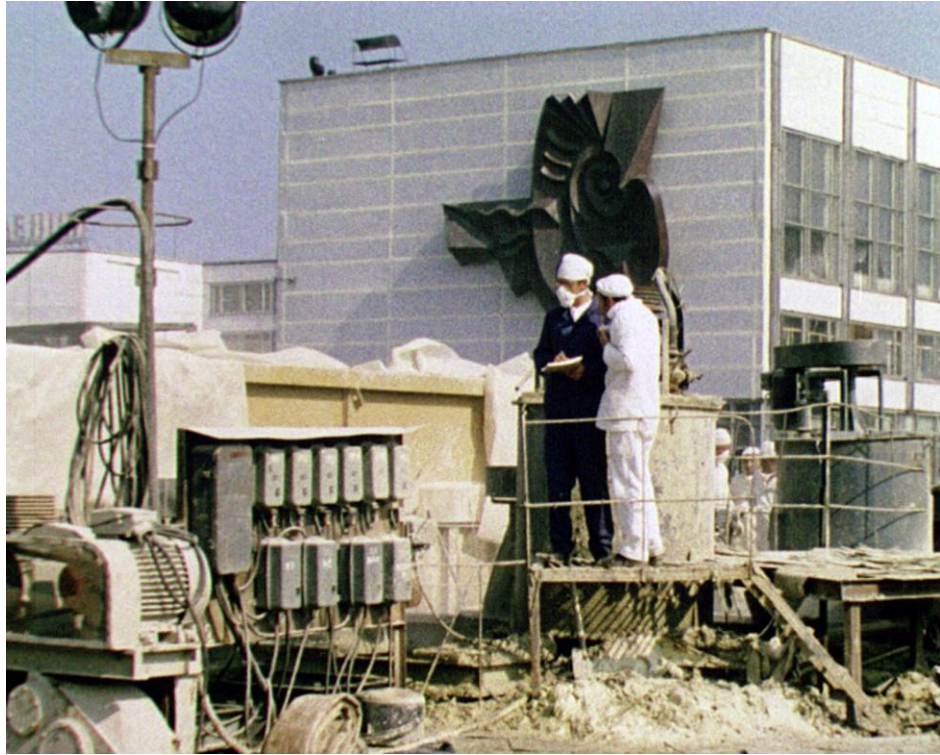
Дезактивація радіаційно забрудненого транспорту.
З фондів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 10708

Загальний вигляд ЧАЕС після аварії.
Прип'ять Чорнобильського р-ну Київської обл., 1986 р.
З фондів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 10708

Вертоліт проводить дезактивацію території 4-го енергоблоку ЧАЕС.
Прип'ять Чорнобильського р-ну Київської обл., 1986 р.
З фондів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 10708

Роботи зі зведення захисного перекриття 4-го енергоблоку ЧАЕС.
З фондів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 10708

Роботи зі зведення захисного перекриття 4-го енергоблоку ЧАЕС.
З фондів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 10708

Група ліквідаторів перед відправленням на ЧАЕС.
З фондів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 10708